

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationes|| ROBERTI BELLAR-||MINI E SOCIETATE
IESV,|| DE CONTROVERSIIS CHRISTIANAE|| FIDEI,
ADVERSVS HVIVS TEM-||poris Hæreticos,||**

Tribus Tomis comprehensæ.||

DE VERBO DEI|| scripto & non scripto,|| QVATVOR LIBRIS|| EXPLICATA.||

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, 1599

VD16 B 1607

VI. De interpretatione LXX. Seniorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53828](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53828)

Imperatore repertam esse Nicomediæ, ipsius Martyris manibus descriptam; & in pariete quodam asseruatam. Passus est autem S. Lucianus in persecutione Diocletiani, & Maximiani, Maximino in Oriente tyrannidem exercente, sicut idem Athanasius breuiter indicat in synopsi, & fusius narrat Eusebius lib. 9. hist. cap. 6.

NONA ac postrema editio Hesychij est, qui interpretationem LXX. seniorum iterum emendauit, atque Ægypti Ecclesiis tradidit. De quibus editionibus in hunc modum loquitur S. Hieronymus, præfatione in librum Paralipomenon. Alexandria & Ægyptus in septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis & que Antiochiam Lucianus Martyris exemplaria probat. Media inter has prouincias Palestinianos codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgauerunt.

CAPVT VI.

De interpretatione LXX. Seniorum.

DE interpretatione septuaginta seniorum, quæ inter omnes Græcas editiones meritò primum locum semper obtinuit, quæstiones quinque existunt. Prima, quo tempore facta sit. Secunda, quorum librorum sit. Tertia, quomodo facta. Quarta, quantæ sit auctoritatis. Quinta, num hoc tempore Germanam interpretationem LXX. seniorum habeamus.

PRIMA quæstio facilis est. Nam etsi Irenæus lib. 3. cap. 2. & Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. scribant Ptolomæo Lagi filio regnante id factum esse; Aristæus autem in historia de hac ipsa re; Iosephus lib. 12. antiquitat. cap. 2. Philo lib. 2. de vita Mosis; Tertullianus in Apologetico cap. 18. Athanasius in synopsi; Epiphanius de mensuris & ponderibus, aliiq; scriptores omnes Ptolomæum Philadelphum nominant: tamen interuallum non est usq; adeo magnum, cum hic Ptolomæus superiori proximè successerit.

Est autem hæc sententia posterior multò probabiliore prior, tum quod plures, tum quod antiquiores testes habeat. Porro Epiphanius non solum tempus regis, sed etiam annum regni annotare curauit. Scribit enim anno XVII. Ptolomæi Philadelphii

Iadelpi eam translationem esse factam, atque ab eo tempore, vsq; ad Christi natalem diem fluxisse annos CCXCI. Tot igitur annis ante Christi aduentum ea translatio facta est, nec sine diuino consilio. Nam vt Eusebius scribit lib. 8. de præparat. Euangel. cap. 1. si post Christi aduentum id fieri debuisset, aut Scripturam Iudæi ex inuidia occultassent; aut corruptiorem nobis dedissent, aut certè in suspensionem translators facile vocarentur.

SECUNDA quæstio paulò difficilior est. Nam B. Hieronymus in quæstionibus Hebraicis, & in cap. 5. Ezech. & in 2. cap. Michææ, propendere videtur in eam sententiam, vt solum Pentateuchum verterint, quod probat ex Aristæo in libro de septuaginta duobus interpretibus, & ex Iosepho præfatione in libros antiquit. & lib. 12. antiquit. cap. 2. quibus adde Philonem lib. 2. de vita Mosis, qui solius legis mentionem faciunt. At eos vertisse omnia scribit Iustinus in Dialogo cum Triphone, Irenæus lib. 3. cap. 25. Clemens Alexandrinus li. 1. Stromatum, Epiphanius de mensuris & ponderibus, Eusebius lib. 8. cap. 1. præpar. id quod longè probabilius est. Nam Apostoli vsi sunt Græca versione in testimoniis Prophetarum citandis: tempore autem Apostolorum nulla erat alia versio Græca, quàm septuaginta interpretum.

Deinde, non est verisimile regem illum, qui ex toto orbe terrarum libros adducebat in suam Bibliothecam, noluisse etiam Prophetarum oracula, & alios libros antiquissimos Iudæorum. Præterea, quomodo mirabile fuisset, spatio septuaginta duorum dierum potuisse absolui illam editionem, si Pentateuchus tantum vertendus erat, qui breuiore tempore sine villo miraculo verti posset? Neq; Hieronymus contrarium docet asserendo, sed dubitando: nam alioqui passim in commentariis Prophetarum mentionem facit versionis LXX. & eam explicat. Neq; Aristæus nomine legis solùm Pentateuchum intelligebat, vt Iudæi sensisse videtur, sed omnes libros sacros. Nam a lege, quæ erat præcipuus liber, omnes libri denominabantur. Hinc Ioan. 10. & 15. Dominus dicit in lege Iudæorum scriptum esse id, quod in Psalmis scriptum est, & B. Paulus 1. Cor. 14. in lege scriptum esse dicit, quod habetur in Isaia.

Iam in TERTIA quæstione illud certum esse videtur, quod omnium consensu celebratur: septuaginta duos viros Hebræos

Hebræos senes, videlicet ex qualibet tribu filiorum Israël triusque linguę peritissimos, spatio dierum septuaginta duorum mirabili consensione diuinas literas apud Pharam Ægypti ex Hebraico sermone in Græcum idioma transtulisse. Vtrum autem singuli separatim, an bini & bini, aut potius omnes simul inter se conferentes interpretationem illam fecerint, in quæstionem vertitur, & adhuc sub Iudice lis est. At EPIPHANIVS quidem in libro de mensuris & ponderibus scribit hos interpretes binos & binos in cellulis inclusos fuisse, & diuino miraculo singula paria ipsorum iisdem verbis totam Scripturam transtulisse; ita vt simul confecerint sex & triginta exempla eiusdem prorsus versionis.

IUSTINVS autem in orat. exhortatoria ad Gentes, dicit singulos in singulis cellulis inclusos, & maiori adhuc miraculo à singulis seorsim totam Scripturam iisdem verbis reditam: & se apud Alexandriam vestigia cellularum vidisse. Iustinum sequuti sunt multi ex posterioribus, vt Irenæus lib. cap. 25. Cyrillus catechesi 4. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. & Augustinus lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 42. quamuis Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 15. non audeat rem affirmare. Illi addunt recentiores quidam patroni harum cellularum Philonem lib. 2. de vita Mosis, Tertullianum in Apologet. cap. 19. & Chrysostomum homil. 5. in Matth. Sed isti tres cellularum non meminerunt; tantum dicunt mirabiliter hos interpretes eandem sententiam & in eadem verba conuenisse.

At B. HIERONYMVS præfatione in Pentateuchum aperte ridet hanc historiam: *Nescio, inquit, quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandria mendacio suo exstruxerit.* Itaque existimat B. Hieronymus septuaginta duos interpretes in eadem basilica sedentes, & inter se conferentes Scripturam transtulisse. Id quod probat primùm testimonio Aristi qui negotio interfuit, & aperte dicit eos simul conferendo singulis diebus vsque ad horam nonam, hanc versionem tandem septuaginta duobus diebus absoluisse. Idem probat testimonio Iosephi, qui cum esset cupidissimus glorię suę generis, tamen lib. 12. antiquit. cap. 2. narrans hanc historiam, cellularum ne meminit quidem.

Addere possumus nos etiam Eusebium, qui lib. 8. de præparat. Euangel. cap. 1. similiter rem totam narrat sine vlla mentione.

ione cellularum, referens ad verbum, quæ habentur in libro Aristæi. Addamus etiam Philonem, Tertullianum, & Chryso- stomum supra citatos, qui cum miracula narrent, quæ in hac versione contigerunt, nunquam de cellulis siluissent, quod erat omnium præcipuum, si eas verè fuisse credidissent.

Quod autè ipsi dicunt de summa illa consensione in ean- dem sententiam, non necessariò conuincit eos loqui de cel- lulis. Nam reuera miraculum fuit, quod tot homines simul conferendo, tam breui tempore potuerint conuenire in sin- gulis sententiis transferendis. Vbi enim est multitudo, diuer- sitas iudiciorum euitari non potest, & vel nunquam conue- niunt, vel non nisi post longas disceptationes. Quocirca bea- tus Augustinus lib. 2. doct. Christ. cap. 15. illud ab omnibus de- cantatum de istis interpretibus, quod quasi vno ore Scriptu- ras verterint, rectissimè intelligi posse significat, tam secun- dum eos, qui cellulas tuentur, quàm secundum eos, qui illas oppugnant.

Hæc sententia mihi probabilior videtur. Ac etiam visa est probabilior, Titelmãno in prologo Apologetico pro editio- ne vulgata, & Andræ Masio præfatione suarum annotatio- num in Iosue. Nam quod Iustino Iudæi fabulam à se confi- ctam persuaserint, & quasdam ruinas ostendentes cellulas es- se dixerint septuaginta interpretum, facile fieri potuit; nec minus facile vt Iustino viro sancto fidem habuerint aliqui posteriores. At Aristæum, qui interfuit, falsum scripsisse cre- dibile non est. Quod enim Ludouicus Viues in cap. 42. lib. 18. ciu. Dei, & Leo à Castro præfat. in commentaria Isaia, cap. 35. dicunt hunc librum non esse veri Aristæi, sed confictum ab Hebræis, nihil me mouet; nam omnia quæ Iosephus, Tertul- lianus, Eusebius, & Hieronymus ex Aristæo proferunt, in hoc nostro, qui nunc exstat, ad verbum inuenimus.

At, inquit, Epiphanius Aristæum legit & citat, & tamen meminit cellularum, quod non faceret, si in ipso vero Aristæi lib. excluderentur cellule. Nescio quid Leo à castro velit con- ficere ex hoc testimonio Epiphaniij: vel enim vult conclude- re, tempore Epiphaniij librum Aristæi integrum fuisse, & po- stea esse corruptum; & tunc manifestè refellitur ex Iosepho & Eusebio, qui ante Epiphanium scripserunt, & tamen in Ari- stæo cellulas non inuenerunt: vel vult ante Epiphaniij tem-
pora

pora nondum fuisse inuentum librum verum Aristæi, sed tunc primum esse repertum: & hoc etiam dici non potest, nam Hieronymus, qui simul cum Epiphanio, & etiam post Epiphanium vixit, disertè affirmat, ex Aristæo non probari, sed refutari cellula.

Præterea EPIPHANIUS contra omnium sententiam ponit solùm triginta sex cellulas, cùm alij vel septuaginta duas vel nullas ponant: nec sanè æquum est vnum Epiphanium omnibus aliis antepone. Itaq; credibilius est Epiphanium, vel non legisse Aristæum, sed aliis referentibus credidisse, vel certè cùm hæc scripsit, non habuisse eum in manibus, & memoria lapsum esse. Omnino enim verisimile est, historiam de cellulis Epiphanium à Iustino & Irenæo accepisse, & tamen videmus eum ex obliuione aliter rem narrasse, quàm illi fecerint.

Sequitur QUARTA quæstio de auctoritate horum interpretum: & quamuis B. Hieronymus præfatione in Pentateuchum, asserat septuaginta interpretes non vates, sed interpretes fuisse: Et in quæstionib. Hebraicis in lib. de optimo genere interpretandi, in epist. ad Suniam & Fretellam, & in commentariis Prophetarum passim reprehendat versionem septuaginta, nihilominus tamen certissimum esse debet LXX. interpretes optimè transtulisse, & peculiari modo Spiritum sanctum assistentem habuisse, ne qua in re errarent, vt non tam interpretes, quam Prophetæ fuisse videantur.

Id imprimis probatur ex communi sententia. Constantè enim hoc asserunt omnes citati auctores, Aristæus, Philo, Iosephus, Iustinus, Irenæus, Eusebius, Clemens, Alexandrinus, Epiphanius, Chrysostomus, Cyrillus, & ex Latinis Tertullianus & Augustinus, item Hilarius præfat. in Psalmos, & alij omnes. Neq; ab hoc numero debet excludi B. Hieronymus, quippe qui præfat. 1. in Paral. scribit; Si versio LXX. integra haberetur, vt ab eis edita fuit, frustra se laboraturum in Bibliis transferendis: Et præfat. 2. dicit, LXX. interpretes Spiritu sancto plenos, quæ vera sunt transtulisse. In Apologia quoque contra Ruffinum lib. 2. affirmat, se nunquam LXX. interpretibus detrahere voluisse.

Ex quo intelligimus, eum cùm reprehendit versionem LXX. non reprehendere ipsam versionem, sed vitia, quæ in
cam

eam postea irrepererunt negligentia, vel malitia, aut etiam ignorantia aliorum. Quod autem ait, interpretes eos, non vates, non pugnat cum eo, quod alij passim dicunt, Prophetas eos fuisse potius, quam interpretes: nam nec alij volunt dicere propriè eos fuisse Prophetas, sed tantùm Spiritu sancto peculiariter illustratos: neque id Hieronymus negat, vt ex verbis ipsius ostendimus.

Accedit, quod Apostoli hac versione frequenter vtuntur, vt ex eorum citationibus patet, & apertè id asserit Irenæus lib. 3. cap. 25. immò etiam ipse Hieronymus præfat. Euangeliorum ad Damas. Et postmodum Catholica Ecclesia multis seculis eandem interpretationem secuta est, vt idem Hieronymus præfat. 1. in Paral. scribit. Accedit denique, quod non sine miraculo fieri potuit, vt tanta celeritate, tantaque consensione tantum opus conficeretur. quo factum est, vt Philo scribit de vita Moïsis, vt singulis annis festus dies in loco, vbi facta est hæc interpretatio, in memoriam tantæ rei, multis temporibus ageretur.

De POSTREMA questione licet non ignorem nonnullos in ea sententia esse, vt existiment interpretationem LXX. seniorum penitus interiisse: multò probabilius censeo, illam adhuc superesse, sed aded corruptam & vitiatam, vt omnino alia esse videatur. Quod enim adhuc supersit, fidem faciunt plurima testimonia, quæ à veterib. citantur ex versione LXX. & eadem nunc in nostris Græcis codicibus inueniuntur. Deinde cum hæc fuerit semper celeberrima, & communissima translatio; quis credere poterit, hac abolita, vel neglecta, aliam aliquam esse conseruatam? nõ esse autem incorruptam, sed valde vitiatam in pluribus locis, vt iam tutum non sit Hebraicos vel Latinos textus ex Græcis codicibus emendare, probari potest multis argumentis.

PRIMUM, testimonio B. Hieronymi, qui præfatione in Paralipomenon, & in Esdram, & alibi frequenter, monet versionem LXX. esse vitiatam multis & variis modis.

SECUNDO, quoniam LXX. interpretes, dicuntur omnia transtulisse ad verbum, ita propriè, vt quicumque sciret vtramque linguam, statim iudicaret fidelissimam esse translationem. Sic enim scribit Philo lib. 2. de vita Moïsis: *Reddita, inquit, sunt propria propriis nominibus, Græcis ad Chaldaica exactè*

*Contradicti Sal-
uero Gregor. 5.*

exaltè respondentibus. Id experimentis quotidianis creditur
sive Chaldaus Græcam linguam, sive Græcus Chaldaus dicitur
cerit, in utraque Scriptura, tum Chaldaica, tum eius inter-
pretatione miratur germanitatem, immò rerum & verborum
consonantiam adorat, &c. Nec verò moueat quemquam
quod linguam Hebraicam vocat Chaldaicam; id enim idcirco
facit, quod linguæ sint affines, & notior tunc esset Chaldaica
propter imperium Assyriorum, quàm Hebræa. Alios
Hebraicam & Chaldaicam non esse eandem demonstrat
B. Hieronymus in cap. I. Daniel. ex eo quod Daniel Hebræus
iussus est à Rege Nabuchodonosor discere linguam Chaldaicam.

Neque solus Philo, sed etiam ante Philonem Aristæus, præ-
stans est admirabilem fuisse rerum & verborum consonan-
tiam, inter codices illos Græcos & Hebræos. Et ad fixum
bri sui adiecit eam interpretationem à plurimis disculsa
consideratam, examinatam, antequam in Regis bibliotheca
poneretur, & ab omnibus acclamatum, sanctè & fideliter
singula esse translata, vt nihil addi, nihil demi posset.

At ista Græca versio quam nunc habemus in pluribus
cis dissentit ab Hebræo, multa non habet, quæ sunt in Hebræo;
multa habet, quæ non sunt in Hebræo, vt omnes narrant
runt, qui in ea versati sunt. Et qui de hac re ob linguarum
peritiam iudicare non possunt, legant Hieronymi præfationem
in Pentateuchum, epistolam ad Suniam & Frethellianam
quæstiones Hebraicas, comment. in Prophetas, & libro de
primo genere interpretandi.

Neque viderur satis aptè hoc argumentum solui ab iis, qui
respondent textum Hebræum esse corruptum, vbi cunque
Græco discrepat. Nam neq; hæretici hoc admittunt, qui
reponunt Hebræum textum Græco, neque Catholici admittere
debent, ne fateri cogantur vulgatam editionem Latinam
qua Ecclesia Catholica tot iam seculis vritur, & quam
Constantinense Concilium authenticam esse indicauit, totam
que esse corruptam. Nam excepto Psalterio, Latina editio
Hebræis codicibus magis conuenit, quàm cum Græcis.

Scio quidem Epiphanium lib. de mensuris & ponderibus
Hieronymum in præfat. in Pentateuchum, & lib. de opt. ge-
interpret. & Augustinum lib. 18. de ciu. Dei, cap. 42. & 44. lo-
puz

ptum reliquisse, septuaginta seniores de industria quædam omis-
 sisse, quædam addidisse, & quædam aliter vertisse, quia
 sic eis dictabat Spiritus sanctus. Sed isti Patres piè quærebant
rationes excusandi, & defendendi eam versionem, qua tunc
Ecclesia utebatur. Ceterum si ita esset, quomodo Philo dice-
 ret, summam fuisse consonantiam rerum & verborum? Quo-
 modo etiam assereret Aristæus omnes, qui eam initio vide-
 runt, acclamasse singula esse bene & fideliter versa? quomo-
 do non admirati fuissent, tam multa detracta, tam multa ad-
 dita, tam multa contrario sensu reddita?

TERTIO probatur ex multis sententiis, quæ in hac ver-
 sione inveniuntur, quæ nullo modo cum veritate cohærent.
 Quale est illud de supputatione annorum Mathusalem Ge-
 nes. 5. Nam secundum Græcam editionem inuenitur Mathu-
 salem vixisse XIV. annos post diluuium, cum tamen in arca
 non fuerit. Solum enim octo animæ per arcam saluæ factæ
 sunt, id est, Noë, Sem, Cham & Iaphet, & vxores eorum, vt
 habemus Gen. 8. & 1. Pet. 3. 20.

*1. 10. Bibl. Cantabrigie
 quæsi perstantia
 ut, datur & vult no
 male hanc*

Quem nodum non aliter soluere potuerunt B. Hierony-
 mus in quæst. Hebraicis, B. Augustinus lib. 15. de ciuitat. Dei,
 cap. 13. Eucherius, & alij in cap. 5. Genes. nisi admittendo esse
 errorem in codicibus Græcis. quem errorem licet non adscri-
 bant Patres illis senioribus LXX. sed iis, qui primi descripse-
 runt libros ex Bibliotheca Regis Ptolomæi: interim tamen
 codices, quos nunc habemus, vitiatos esse negare non potue-
 runt. Tale est etiam illud Gen. 26. vbi LXX. habent, dixisse ser-
 uos Isaac de puteo: *Non inuenimus aquam*, cum Hebræi &
 Latini codices habeant; *Inuenimus aquam*, quæ simul vera
 esse non possunt. Et certum est nostram lectionem esse verio-
 rem, cum proximè sequatur, propterea Isaac vocasse nomen
 loci illius, abundantiam. Tale quoque est illud Ionæ 3. vbi
 LXX. habent: *Adhuc tres dies; & Ninive subuertetur*, cum
 Hebraici, & nostri codices habeant; *Adhuc quadraginta dies*.
 Quem locum exponens B. Hieronymus ostendit, non posse
 vilo modo defendi lectionem LXX. & B. Augustinus lib. 18.
 de ciuit. Dei, cap. 44. fatetur Ioniam scripsisse dies quadragin-
 ta, non dies tres. Multa sunt alia eiusdem generis, sed hæc tria
 loco exempli adferri placuit.

M

Pro-

Probatur VLTIMO, quia satis constat editionem LXX interpretum à Iudæis multis in locis fuisse corruptam, ut Iustinus affirmat in Dialogo cum Triphone. Constat item eandem editionem sæpe sæpius emendatam ab Origene, Luciano, Hesychio, Hieronymo: nihil autem emendatur, nisi quod antè vitiatum est. Neque credibile est, eam editionem, quæ primis trecentis annis tot maculas contraxerat, reliquis annis mille ducentis inuiolatam atque integram seruatam.

Denique constat tempore B. Hieronymi, ut ipse scribit in epist. 89. ad Augustinum, quæ est II. inter epistolas Augustini, omnes ferè Græcos codices, ex versione septuaginta habuisse admixta multa ex Theodotione, asteriscis præfixis, deinde paulatim asteriscos excidisse; interiisse etiam editionem Theodotionis. inde autem necessariò orta est confusio, cui iam nemo iudicare possit, quid in iis libris sit LXX. quid verò Theodotionis. Hæc de septuaginta.

CAPVT VII.

De editione Græca Testamenti noui.

DVÆ Quæstiones de Græca editione Testamenti noui disputari solent. Prior est de auctoribus editionis. Posterior de auctoritate, & integritate eiusdem editionis.

Ac prior quidem quæstio, nec admodum necessaria, nec valde difficilis est. Nam constat Testamentum nouum Græcè scriptum esse ab iis Apostolis vel Euangelistis, quorum nomina in titulis singulorum librorum, vel epistolarum præguntur, exceptis duntaxat Euangelio Matthæi & Marci, & epist. ad Hebræos. siquidem Matthæum Hebraico sermone scripsisse Euangelium suum, testatur Irenæus lib. 3. cap. 1. Athanasius in synopsi, Hieronymus præfat. commentar. in Matthæum; & in cap. II. Oseæ, & in lib. de scriptoribus Ecclesiæ in Matthæo, & alij omnes.

Porro Athanasius loco citato existimat, ab Apostolo Iacobo Matthæi Euangelium in Græcam linguam esse translatum, alij verò Ioanni Apostolo, & alij ipsi Matthæo eam translationem tribuunt. Sed cuiuscunque sit, ita recepta est